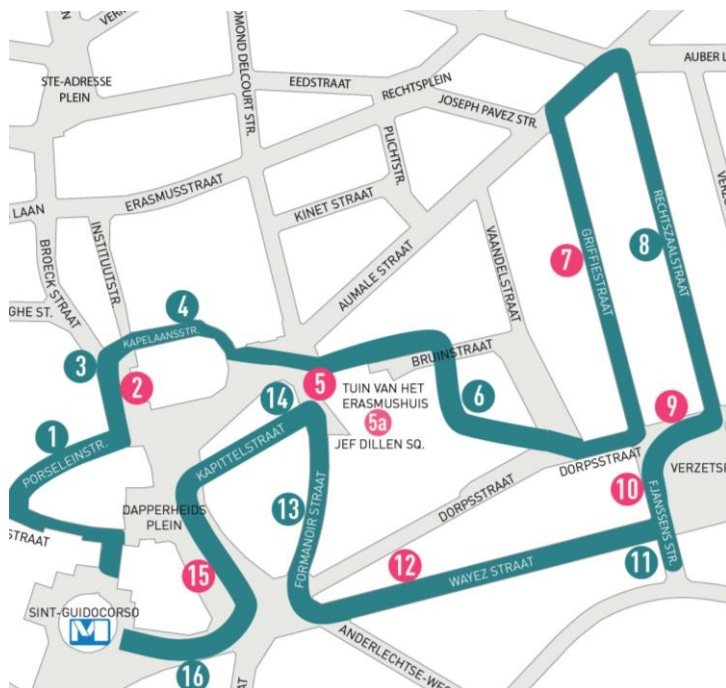

VREDEGERECHT Arch. S'Jonghers - 1893 & VERZETSPLEIN

Dossier voor de leraar

De bewoners van het centrum waren jaloers op de officiële gebouwen die aan het einde van de 19de eeuw in Kuregem werden opgetrokken en eisten dat het Vredegerecht aan deze kant van het kanaal zou worden gebouwd. De gemeentearchitect, S'Jonghers, tekende de plannen van het gebouw en ook die voor de huizen ernaast. Zo bewaarde hij het architecturale evenwicht op het plein. De symmetrische gevel bekroond door een kleine opbouw met fronton, geeft een krachtig stedenbouwkundig signaal. Hoewel het gebouw zijn inspiratie in de Italiaanse renaissance zoekt, is het opgetrokken in materialen die wel degelijk van bij ons zijn: baksteen en hardsteen. De deur is versierd met symbolen van de rechtspraak.

Inhoud

- Antwoorden op de vragen voor de leerlingen (in het blauw).
- Bijkomende uitleg die u aan de leerlingen kan geven (in blauwe kaders). Uiteraard bent u vrij om de informatie eruit te pikken die u het meest relevant lijkt voor de leerlingen. Het belangrijkste is dat de leerlingen hun omgeving leren observeren.

Meer lesmateriaal:

<https://www.erfgoedklassen.brussels/lesmateriaal/anderlecht-a-la-carte/>

Praktisch

- Materiaal: schrijfgerei, kleurpotloden of stiften.
- De leerlingen werken in groepjes, max. 4 leerlingen per groep.
- Op www.mivb.be kunt u uw reisweg berekenen.

Over hetzelfde thema

Haltes 7 en 8 zijn huizen in straten die in hetzelfde stedenbouwkundige plan werden ontworpen. De straatnamen verwijzen naar de aanwezigheid van het Vredegerecht.

Situering

Op het einde van de 19de eeuw was Brussel in volle stedenbouwkundige expansie door de demografische groei. Woningen, maar ook openbare gebouwen moesten op steeds grotere schaal voorzien worden. Verschillende Brusselse gemeenten tooiden zich met scholen, stations, gemeentehuizen en gerechtsgebouwen in een nieuwe nationale stijl: de Vlaamse neorenaissance. Dit gebouw is er een sprekend voorbeeld van.

A. HET VREDEGERECHT

OEFENING 1: ARCHITECTURALE ELEMENTEN OP DE GEVEL

1. Welke materialen werden gebruikt voor de gevel van het gebouw?

☒ baksteen

☒ hardsteen

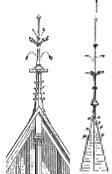
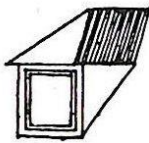
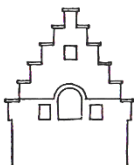
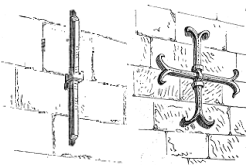
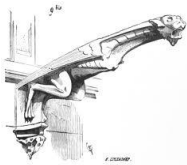
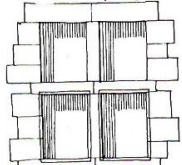
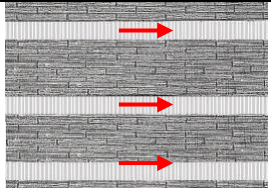
☐ beton

☒ Simili (imitatie van natuursteen)

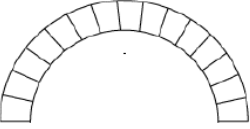
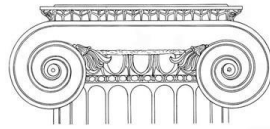
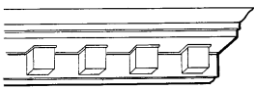

2. Kruis in deze tabel alle sierelementen aan die je op de gevel ziet. Deze elementen inspireren zich op de architectuur uit onze streken van de late middeleeuwen tot de 17de eeuw.

		
☒ spits	☒ dakkapel	☐ trapgevel
		
☒ anker	☐ waterspuwer	☐ kruisvenster
		
☒ schild	☐ erker	☒ spekwerk

3. Kruis nu ook in deze tabel alle sierelementen aan die je op de gevel ziet. Deze elementen inspireren zich op de **oudheid**.

		
☒ rondboog	☐ Dorisch kapiteel	☐ Ionisch kapiteel
		
☒ Golven (binnen)	☒ fronton	☒ slinger
		
☒ lictorenbundel (<i>fasces</i>)	☒ pilasters	☒ kroonlijst met dropmotief

4. Dit gebouw inspireert zich dus op het verleden. Op welke periode?
- ☐ Vooral op de middeleeuwen → Die stijl heet neogotiek.
 - ☐ Vooral op de oudheid → Die stijl heet neoclassicisme.
 - ☒ Op een mix van middeleeuwen en oudheid → Die stijl heet Vlaamse neorenaissance.

Besluit

Het gebouw werd opgetrokken in baksteen en hardsteen uit Tubeke, **materialen van bij ons**. De architecturale elementen verwijzen zowel naar de antieke oudheid als naar de architectuur uit onze streken van de late middeleeuwen tot de 17de eeuw.

In de 16de eeuw wordt de traditionele middeleeuwse architectuur verrijkt met elementen uit Italië, geïnspireerd op de oudheid. Dit noemen we Vlaamse renaissance.

In de tweede helft van de 19de eeuw zochten Belgische architecten naar een **nationale stijl**. Ze haalden toen de mosterd uit de Vlaamse renaissance. We spreken dan van Vlaamse **neorenaissance**. Het eerste voorbeeld ervan is het Charle-Albertkasteel in Watermaal-Bosvoorde, gebouwd in 1869 door architect-decorateur Charle-Albert.

 wandeling 1 – halte 1: 'Gemeentehuis van Anderlecht' behandelt ook de Vlaamse neorenaissancestijl.

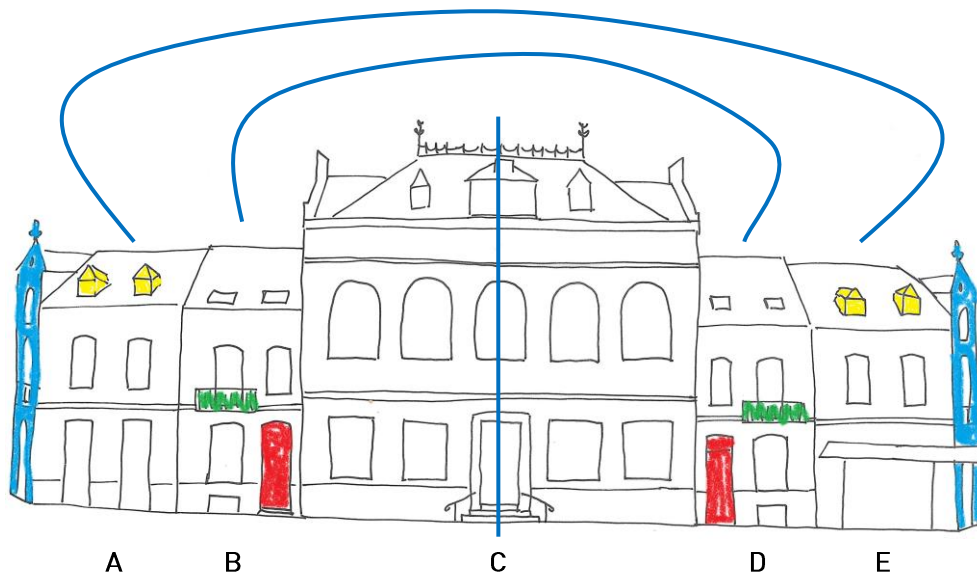

OEFENING 2: DE NABURIGE GEVELS

1. **Vergelijk** het Vredegerecht met de gebouwen links en rechts ervan. Zet een kruis op de juiste plaats in onderstaande tabel.
- 2.

	gelijk	verschillend
Breedte		X
Hoogte		X
Aantal verdiepingen	X	
Materialen	X	

3. Bekijk deze tekening.

- a. Gebouw C is het Vredegerecht. Het staat links / in het midden / rechts. Omcirkel wat past.
- b. Kleur volgende elementen in:
 - de voordeuren in het rood (huizen B en D)
 - de hoekgevels in het blauw (huizen A en E)
 - de balkons in het groen
 - de dakkapellen in het geel
- c. Nu je deze elementen gekleurd hebt:
 - Wat kan je zeggen over het ontwerp van dit geheel?
 - ☒ De gebouwen zijn symmetrisch ontworpen.
 - ☐ De gebouwen zijn asymmetrisch ontworpen.
 - Als er sprake is van symmetrie:
 - a. Trek de spiegel-as.
 - b. Maak koppels door de op elkaar lijkende huizen met elkaar te verbinden.

2. Vergelijk de gebouwen met deze oude postkaart uit 1905. Omcirkel wat het meest gewijzigd werd!

3. Waarom zijn de huizen links en rechts van het Vrederecht elkaars spiegelbeeld?

- ☒ Omdat de architect op die manier evenwicht in zijn ontwerp bracht.
- ☐ Omdat de burens van elkaar afkeken tijdens de bouw.
- ☐ Puur toeval.

Architect **S'Jonghers** (1866-1931) tekende de plannen voor het Vrederecht in 1893, maar ook voor de huizen ernaast, waaronder een woning voor de politiebeamte en een commissariaat. Het project omvatte nog de bouw van een arsenaal (opslagplaats voor wapens en munitie), paardenstallen en een koetsierswoning (een koetsier is een bestuurder van een koets).

Het geheel deelt dezelfde materialen en bepaalde architecturale elementen zoals de dakkapellen. Het gebouw van het Vrederecht wordt benadrukt door zijn centrale plaats te midden van een **symmetrische compositie**.

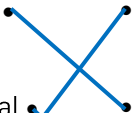
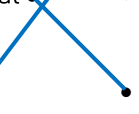
OEFENING 3: EEN SYMBOLISCHE ARCHITECTUUR

1. Helemaal boven op het gebouw lees je "**Vrederecht**". Wat betekent dat? Wat kan je komen doen in dit gebouw?
- ☐ een gerecht rustig opeten
 - ☐ de wereldvrede aanvragen
 - ☒ een burenruzie bijleggen
 - ☒ een rekening doen betalen
 - ☒ een scheiding aanvragen
 - ☐ een moord onderzoeken
2. Daaronder staat "**Anderlecht**", met nog andere gemeenten ernaast. Doorstreep de gemeenten die niet op het Vrederecht staan.

~~Asse~~ Dilbeek Groot-Bijgaarden Itterbeek
Sint-Agatha-Berchem Sint-Maartens-Bodegem
~~Sint-Pieters-Leeuw~~ Ternat Vorst Zellik

3. Waarom staan die gemeenten op de gevel?
 - ☐ Omdat het Vrederecht alleen voor mensen uit de gemeente Anderlecht was.
 - ☒ Omdat het Vrederecht niet alleen voor Anderlecht was, maar ook voor de mensen uit deze naburige gemeenten.
 - ☐ Omdat de architect van het Vrederecht familie en vrienden had in die gemeenten.
4. Op de deur staat een symbool dat te maken heeft met de rechtspraak.
 - a. Kruis het symbool aan in het kader hierna.
 - b. Verbind nu al deze symbolen uit de rechtspraak met hun juiste betekenis.

☐ blinddoek		De rechter hakt de knoop door. Zijn oordeel is beslissend en staat dus niet ter discussie.
☐ weegschaal		De rechter moet onpartijdig de feiten beoordelen en mag daarbij niet naar de uiterlijke schijn kijken.
☒ zwaard		De rechter moet het goede en het slechte afwegen in de zaak en in zijn uitspraak.

5. In de tabel met de architecturale elementen uit de oudheid (p.1 versie leerlingen, p.2 uw versie), heb je de **lictorenbundel** aangekruist, een symbool voor de rechtspraak.
 - Dat symbool bestaat uit meerdere elementen: een bundel met lange stokken en...
 - ☒ een bijl ☐ een zwaard ☐ een pijl
 - Waarom dit element?

Omdat de rechtspraak in de oudheid soms kon gaan tot...

 - ☐ een schuldige uitdagen tot een duel.
 - ☒ een schuldige onthoofden.
 - ☐ een wedstrijdje vogelpik (pijltjes werpen).

Ga rustig binnen en kijk rond in het voorportaal.

6. In deze ruimte zie je nog een motief uit de oudheid. Bekijk de tabel (p.1 versie leerlingen, p. 2 uw versie) en noteer de naam van dat motief: ...**golven**. **Je ziet ze in het mozaïek op de vloer....**
7. Vanaf het voorportaal kan je in de trappenhal een glasraam zien. Daarin herken je vast twee symbolen die verband houden met de rechtspraak. Welke? ...**Een weegschaal en een lictorenbundel....**

Het Vrederecht behandelt **kleine delicten en geschillen** zoals scheidingen, burenruzies en onbetaalde rekeningen. Een Vrederechter oordeelt niet over criminele feiten of wanbedrijven. De naburige gemeenten Dilbeek, Groot-Bijgaarden, Itterbeek, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Maartens-Bodegem en Zellik behoorden tot het kanton (rechtsgebied) Anderlecht. Het Vrederecht voor de inwoners van deze gemeenten bevond zich dus hier in Anderlecht. De indeling in kantons wijzigde ondertussen.

De versiering van dit gebouw vertelt ons iets over zijn functie, hetzij door opschriften ("Vrederecht", namen van gemeenten) of door symbolen (zwaard en lictorenbundel). We spreken dan van **symbolische architectuur**. In de Romeinse oudheid stond de lictorenbundel voor autoriteit en gezag. Dit attribuut van de lictor, een openbare beambte, stelde de macht van de consul en de magistraten voor om iemand te arresteren, te straffen en ter dood te veroordelen.

B. HET VERZETSPLEIN

OEFENING 1: DE AANLEG VAN HET PLEIN

- Op welke manier staat het Vrederecht in de stad?
 - ☐ Gewoon in een straat, zoals vele andere gebouwen.
 - ☒ Met een plein ervoor, zodat het gebouw goed zichtbaar is.
 - ☐ Met een enorme tuin errond, als onderdeel van een stadspark.
- Welke vorm heeft dit plein?
 - ☐ rond
 - ☒ vierkant
 - ☐ rechthoekig
 - ☐ driehoekig
- Wat vind je op dit plein? Kruis in deze tabel aan wat er is.

☐ speeltuigen

☒ groen

☒ verlichting

☐ parking

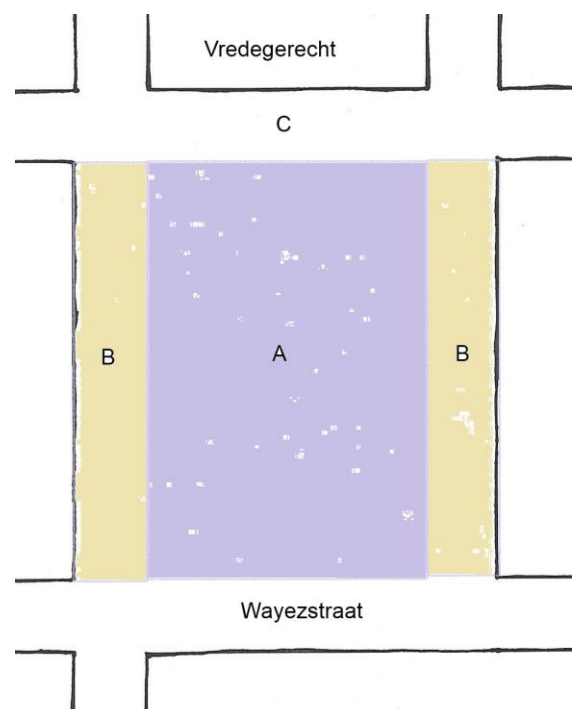
☐ beeldhouwwerk

☒ zitbanken

- Een plein voor wie? Bekijk dit schema en kruis in de tabel aan wie zich kan bevinden in elke zone.

	Zone A	Zone B	Zone C
Voetgangers	X	X	X
Fietsers	X	X	X
Auto's			X

5. Bekijk het **wegdek**.

- Welke materialen bedekken de grond? Kruis alles aan wat je ziet.

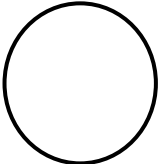
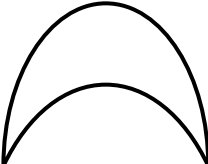
		
☒ kasseistenen	☐ grind (losliggend)	☒ harskorrels (vastgeplakt)

- Ga naar een bruin gekleurde zone. Stamp erop met je voet. Wat voel je?

☐ Het is hard, auw!

☒ Het is zacht, je voet zakt er een beetje in weg.

- Zo'n zone heeft een bijzondere vorm. Kruis de juiste vorm aan in deze tabel.

 ☐	 ☐	 ☐	 ☒
---	---	---	--

- Hoeveel keer zie je deze vorm op het plein?

☐ 2

☒ 4

☐ 6

- De rand van deze vorm is deels in reliëf.

- Waarvoor dient het? ...**Het zijn zitbanken....**

- Ga met je pen over dat deel van de vorm (in de tabel van vraag 5c).

6. Er zijn **twee soorten** zitbanken op het plein. Waarin zijn ze verschillend?

☒ de rugleuning

☒ het materiaal

☒ de vorm

7. Waarom heeft men ook meer traditionele, houten banken toegevoegd?

...**Deze zijn waarschijnlijk toegevoegd voor meer comfort, bijvoorbeeld voor de ouderen. De betonnen banken hebben immers geen rugleuning, ze zijn kouder en geven niet mee als je erop gaat zitten....**

8. Waar bevinden alle banken zich?

☐ in het midden van het plein

☒ onder de bomen

9. Nodigt dit plein de buurtbewoners uit tot ontspanning?

☐ Ja, het plein is echt gezellig.

☐ Neen, het plein is niet aantrekkelijk.

☒ Wel, het plein zou beter kunnen met: ...**bv. een speelfontein ...**

(bedenk zelf iets wat het plein beter zou maken)

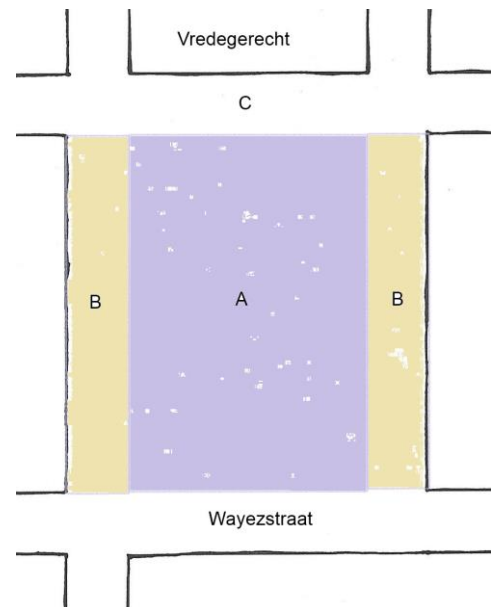
OEFENING 2: HET PLEIN VROEGER EN NU

1. Bekijk deze postkaart van het plein midden 20ste eeuw en zoek hetzelfde standpunt.

- a. Wie kon zich toen bevinden op het plein (zone A)?
☒ voetgangers ☒ fietsers ☐ auto's
- b. Wie kon zich toen bevinden langs het plein (zone B)?
☒ voetgangers ☒ fietsers ☒ auto's

→ *De straten langs de zijkant zijn bereikbaar voor auto's, er zijn parkeerplaatsen.*

2. Zo zag het plein eruit vóór 2012. Zoek hetzelfde standpunt.

Noteer drie verschillen met vandaag.

1. ...Er staan auto's op het plein....
 2. ...Langs het plein ligt een straat met een auto erin geparkeerd....
 3. ...Er staan grote bomen op het plein.....
3. Besluit: waarom heeft men het plein heraangelegd naar het actuele uitzicht?
...Om het plein terug toegankelijk te maken voor voetgangers en voorbijgangers; om het vroegere uitzicht terug te geven; om het zicht naar het Vrederecht opnieuw open en vrij te maken....

OEFFENING 3: DE NAAM VAN HET PLEIN

1. Het **Verzetsplein** (=Weerstandplaats) heette vroeger Wayezplein. Waarom werd die naam veranderd? Om dat te weten moet je het witte paneel lezen tussen de twee rechtervensters van het Vredegerecht.
 - a. Welke 2 data staan er op? ...**1940...** en ...**1945...**
 - b. Dat is de ~~Eerste~~ / Tweede Wereldoorlog (schrap wat fout is).
 - c. **Wie** mogen de voorbijgangers (= wij) niet vergeten? → De ...**helden...** en ...**martelaars...** die ons land hebben gered.
2. Weet je nu wat hier bedoeld wordt met “verzet” of “weerstand”?
 - Dat je altijd iets anders wil dan je ouders of je leerkrachten.
 - ⦿ Dat je in een oorlog heimelijk vecht tegen een vijandige bezetter.
 - Dat je niet akkoord gaat met de beslissing van een rechter.

Het Verzetsplein was in eerste instantie aangelegd om de gebouwen van de prestigieuze veeartsenijschool te ontvangen, maar deze werd uiteindelijk in Kuregem gebouwd. De inwoners van het oude dorpscentrum van Anderlecht hielden toen een **petitie** en eisten dat het Vredegerecht hier gebouwd zou worden.

Het Verzetsplein heette eerst Wayezplein. Na de Tweede Wereldoorlog kreeg ze een nieuwe naam ter ere van de helden en martelaars van de oorlog.

Tot zijn heraanleg in 2012 was het plein het rijk van **koning auto** geworden: ze konden er zich vrij parkeren en er helemaal rond rijden. Voor voetgangers was het uitkijken geblazen!

De **heraanleg** bestond erin het verkeer langs en op het plein te verminderen door het plein en twee zijkanten **verkeersvrij** te maken. Op die manier kregen voetgangers vrij spel. Er werden verscheidene zones gecreëerd. De grote zone in het midden bekleed met kasseistenen werd vrijgehouden om de organisatie van evenementen toe te laten. Aan de rand ervan werden telkens twee **ontspanningszones** voorzien in een sierlijke vorm. Ze werden bekleed met een bedekking van harskorrels, waardoor ze zich onderscheiden van de rest. De golvende betonnen banken volgen deze vorm. Ze werden onder de bomen geplaatst om wat schaduw te bieden aan de wandelaars.

Het plein vindt zo zijn **oorspronkelijke uitzicht** enigszins terug, zoals in de tijd toen de wagen de stad nog niet had overspoeld, maar dan met een moderne toets!

COLOFON

Redactie en iconografische opzoekingen

Catherine Balau, Céline Debatty, Annabelle Nuyttens, Isabelle Ledoux, Karen Van den Bossche, Hans Vandecandelaere, Erfgoedklassen & Burgerschap, Paleis van Keizer Karel vzw.

Herlezing

Isabelle de Pange, Association pour l'Etude du Bâti (APEB asbl)

Begeleidingscomité

Anne-Sophie Walazyc, Directie Monumenten en Landschappen
Pascale Ingelaere, Kabinet van Minister-President Rudi Vervoort

Coördinatie

Elisabeth Gybels, Erfgoedklassen & Burgerschap, Paleis van Keizer Karel vzw.

Grafische vormgeving

Erfgoedklassen & Burgerschap

© Verantwoordelijke uitgever

Stéphane Demeter, Paleis van Keizer Karel vzw.

Bibliografie:

- de Pange I., Ressler M., *Anderlecht à la Carte*, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Directie Monumenten en Landschappen, Brussel, 2009.
- Schoonbroodt B., *Anderlecht*, Guides des communes de la région Bruxelloise, CFC-Editions, Brussel, 1998, p. 24-25.
- Van Audenhove J., *La justice de paix du canton d'Anderlecht*, in : "Anderlechtensia 1975-2005. Dertig jaar plaatselijke geschiedenis in een notendop", Anderlechtensia, Anderlecht, 2005, p. 64-73.
- Vandenbreeden J., Hoppenbrouwers A., *Stijlrichtingen in de Brusselse architectuur*, in : "Brussel, breken, bouwen. Architectuur en stadsverfraaiing 1780-1914", Sint-Lukasarchief/Gemeentekrediet van België, Brussel, 1979, p.217-225.

Datum:

Januari 2015

